

دانشکده‌ی ادبیات و علوم انسانی

پایان‌نامه‌ی دکتری در رشته‌ی زبان و ادبیات فارسی

بررسی و تحلیل شخصیت، زاویه‌دید و راوی در رمان‌های
برجسته‌ی معاصر فارسی

به کوشش:
زیبا قلاوندی

استاد راهنما:
دکتر کاووس حسن‌لی

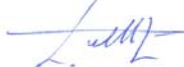
آذرماه ۱۳۸۸

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

به نام خدا

اظہارنامہ

اینجانب زیبا قلاوندی دانشجوی رشته‌ی زبان و ادبیات فارسی دانشکده‌ی ادبیات و علوم انسانی اظہارمی‌کنم که این پایان‌نامه حاصل پژوهش خودم بوده و در جاهایی که از منابع دیگران استفاده کرده‌ام، نشانی دقیق و مشخصات کامل آن را نوشته‌ام. همچنین اظہار می‌کنم که تحقیق و موضوع پایان‌نامه تکراری نیست و تعهد می‌نمایم که بدون مجوز دانشگاه دستاوردهای آن را منتشر ننموده و یا در اختیار غیر قرار ندهم. کلیه حقوق این اثر مطابق با آیین‌نامه مالکیت فکری و معنوی متعلق به دانشگاه شیراز است.

نام و نام خانوادگی:
تاریخ و امضا: زیبا قلاوندی
۸۸/۹/۱۷

به نام خدا

بررسی و تحلیل شخصیت، زاویه دید و راوی در رمان‌های برجسته‌ی معاصر فارسی

به کوشش:

زیبا قلاوندی

پایان نامه

ارائه شده به تحصیلات تکمیلی دانشگاه به عنوان بخشی از فعالیت‌های تحصیلی لازم برای اخذ
درجه‌ی دکتری

در رشته‌ی:

زبان و ادبیات فارسی

از دانشگاه شیراز

شیراز

جمهوری اسلامی ایران

ارزیابی شده توسط کمیته پایان‌نامه با درجه : عالی

دکتر کاووس حسن‌لی، دانشیار بخش زبان و ادبیات فارسی (استاد راهنما).....

دکتر زهرا ریاحی‌زمین، دانشیار بخش زبان و ادبیات فارسی.....

دکتر محمدرضا امینی، استادیار بخش زبان و ادبیات فارسی.....

آذرماه ۱۳۸۸

پیشکش:

سلماتز یگانہ مہر بہ پاس دوستی مان.

سپاس‌گزاری

الحمد لله رب العالمين؛ سپاس و ستایش مخصوص خداوندی است که پروردگار آسمان‌ها و زمین است. قادر است بی احتیال، قیوم است بی‌گشتن حال، در ملک ایمن از زوال، در ذات و نعت متعال؛ لم یزل و لایزال؛ موصوف به وصف جلال و نعت جمال. پیر طریقت را پرسیدند که در آدم چه گویی، در دنیا تمام‌تر بود یا در بهشت؟ گفت: در دنیا تمام‌تر بود از بهر آن‌که در بهشت در تهمتِ خود بود و در دنیا در تهمتِ عشق.»

چشمی دارم همه پر از صورت دوست با دیده مرا خوشست تا دوست دروس

از دیده و دوست فرق کردن نه نکوست یا اوست به جای دیده یا دیده خود اوست

و اما بعد؛ بر من فرض است از همه‌ی استادان بزرگواریم در بخش زبان و ادبیات فارسی دانشگاه شیراز که بیش از یازده سال، خوشه‌چین خرمین علمشان بوده‌ام و بهره‌ها برده‌ام، قدردانی و سپاس‌گزاری کنم. همه‌ی این بزرگواریان را سپاس می‌گویم و از پروردگار عزیز طول عمر و سلامتی برای تک‌تکشان آرزومندم. به ویژه از استادان فرزانه‌ام جناب آقای دکتر کاووس حسن‌لی استاد راهنما، سرکار خانم دکتر زهرا ریاحی زمین و جناب آقای دکتر محمدرضا امینی استادان مشاور که در به ثمر رساندن رساله یاری گرم بوده‌اند، صمیمانه قدردانی و تشکر می‌کنم. والسلام.

چکیده

بررسی و تحلیل شخصیت، زاویه دید و راوی در رمان‌های برجسته‌ی معاصر فارسی

به کوشش:
زیبا قلاوندی

در داستان‌نویسی مدرن بسیاری از شیوه‌های سنتی روایت از میان رفته و معمولا صناعت داستان بیش از محتوای آن در کانون توجه قرار گرفته است. بررسی و تحلیل زاویه دید و شیوه‌های روایی از دیدگاه‌های متفاوت از بحث‌های جدید نقد ادبی در جهان است که امروزه به عنوان شاخه‌ای مستقل و مهم در مباحث داستان‌نویسی به آن پرداخته می‌شود. عنصر شخصیت و شیوه‌ی شخصیت‌پردازی داستان نیز از نکات قابل توجه داستان‌نویسی امروز است.

در این رساله، ده داستان برگزیده از جمله: «بوف کور» اثر صادق هدایت؛ «دارالمجانین» اثر محمد علی جمالزاده؛ «چشم‌هایش» اثر بزرگ علوی؛ «مدیر مدرسه» اثر جلال آل احمد؛ «ملکوت» اثر بهرام صادقی؛ «تنگسیر» اثر صادق چوبک؛ «شازده احتجاب» اثر هوشنگ گلشیری؛ «جای خالی سلوچ» اثر محمود دولت‌آبادی؛ «گاو خونی» اثر جعفر مدرس صادقی؛ «سمفونی مردگان» اثر عباس معروفی انتخاب و کاربرد و کارکرد دو عنصر یاد شده در آن‌ها بررسی و تحلیل شد و در چهار فصل به ترتیب زیر تدوین گردید:

در فصل نخست با نام «مقدمه و کلیات» مباحثی چون: طرح موضوع تحقیق و دلایل انتخاب آن، اهمیت و ضرورت و اهداف و پیشینه‌ی تحقیق ارایه شده است.

فصل دوم با عنوان «تعاریف»، پس از تعریف اجمالی عناصر داستان دو عنصر راوی و زاویه دید و شخصیت و شخصیت‌پردازی را مفصل تعریف، تجزیه و تحلیل و دسته‌بندی کرده است.

فصل سوم با عنوان «بررسی و تحلیل شخصیت، زاویه دید و راوی در رمان‌های برجسته‌ی معاصر فارسی»، فصل اصلی رساله است. این فصل دربرگیرنده‌ی تحلیل دو عنصر داستانی مذکور در داستان‌های نامبرده می‌باشد. در این فصل تلاش شده است شیوه‌ی روایت و شخصیت‌پردازی هر داستان بررسی و تحلیل شود.

مهم‌ترین نتایج حاصل از تحلیل و بررسی و مقایسه عناصر یاد شده در داستان‌های ده‌گانه، در فصل چهارم با عنوان «نتیجه‌گیری» بیان گردیده است.

واژه‌های کلیدی: روایت، راوی و زاویه دید، شخصیت و شخصیت‌پردازی، داستان و عناصر داستان.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱.....	فصل اول: مقدمه و کلیات
۱.....	۱-۱- بیان مسأله: (طرح موضوع یا مسأله‌ی تحقیق)
۲.....	۲-۱- مروری بر تحقیقات پیشین
۱۰.....	۳-۱- روش تحقیق
۱۱.....	۴-۱- اهمیت و ضرورت تحقیق
۱۱.....	۵-۱- اهداف تحقیق
۱۳.....	فصل دوم: تعاریف
۱۳.....	۱-۲- عناصر داستان
۱۷.....	۲-۱-۱- زاویه دید و راوی
۲۳.....	۲-۱-۱-۱- زاویه دید درونی
۲۳.....	۲-۱-۱-۱-۱- زاویه دید اول شخص (من- راوی)
۳۹.....	۲-۱-۱-۲- زاویه دید بیرونی
۴۰.....	۲-۱-۲-۱- زاویه دید سوم شخص
۴۹.....	۲-۲-۱-۱- زاویه دید دوم شخص
۵۰.....	۲-۱-۱-۲- زاویه دید متغیر یا چندگانه
۵۵.....	۲-۱-۲- شخصیت

.....	انواع شخصیت‌های داستانی	۱-۲-۱-۲	۶۲
.....	شخصیت پردازی	۲-۲-۱-۲	۷۵

فصل سوم: بررسی و تحلیل شخصیت، زاویه دید و راوی دررمان‌های برجسته‌ی معاصر

.....	فارسی		۸۱
.....	۱- بوف کور (نوشته‌ی صادق هدایت)	۱-۳	۸۱
.....	۱- درباره‌ی نویسنده	۱-۱-۳	۸۱
.....	۲- خلاصه‌ی داستان	۲-۱-۳	۸۴
.....	۳- زاویه‌دید و راوی	۳-۱-۳	۸۵
.....	۴- شخصیت و شخصیت‌پردازی در بوف کور	۴-۱-۳	۹۳
.....	۲- دارالمجانین (نوشته‌ی محمدعلی جمالزاده)	۲-۳	۹۹
.....	۱- درباره‌ی نویسنده	۱-۲-۳	۹۹
.....	۲- خلاصه‌ی داستان	۲-۲-۳	۱۰۱
.....	۳- زاویه‌دید و راوی	۳-۲-۳	۱۰۲
.....	۴- شخصیت و شخصیت‌پردازی در دارالمجانین	۴-۲-۳	۱۰۳
.....	۳- چشم‌هایش (نوشته‌ی بزرگ علوی)	۳-۳	۱۱۴
.....	۱- درباره‌ی نویسنده	۱-۳-۳	۱۱۴
.....	۲- خلاصه‌ی داستان	۲-۳-۳	۱۱۶
.....	۳- زاویه‌دید و راوی	۳-۳-۳	۱۱۸
.....	۴- شخصیت و شخصیت‌پردازی در چشم‌هایش	۴-۳-۳	۱۱۹
.....	۴- مدیر مدرسه (نوشته‌ی جلال آل احمد)	۴-۳	۱۲۷
.....	۱- درباره‌ی نویسنده	۱-۴-۳	۱۲۷
.....	۲- خلاصه‌ی داستان	۲-۴-۳	۱۳۱
.....	۳- زاویه‌دید و راوی	۳-۴-۳	۱۳۲
.....	۴- شخصیت و شخصیت‌پردازی در مدیر مدرسه	۴-۴-۳	۱۳۲

۱۵۰.....	۳-۵-۵- ملکوت (نوشته‌ی بهرام صادقی)
۱۵۰.....	۳-۵-۱- درباره‌ی نویسنده.....
۱۵۲.....	۳-۵-۲- خلاصه‌ی داستان.....
۱۵۳.....	۳-۵-۳- زاویه دید و راوی.....
۱۵۷.....	۳-۵-۴- شخصیت و شخصیت‌پردازی در ملکوت.....
۱۷۸.....	۳-۶-۶- تنگسیر(نوشته‌ی صادق چوبک).....
۱۷۸.....	۳-۶-۱- درباره‌ی نویسنده.....
۱۸۱.....	۳-۶-۲- خلاصه‌ی داستان.....
۱۸۲.....	۳-۶-۳- زاویه‌دید و راوی.....
۱۸۳.....	۳-۶-۴- شخصیت و شخصیت‌پردازی در تنگسیر.....
۲۰۱.....	۳-۷-۷- شازده احتجاب (نوشته‌ی هوشنگ گلشیری)
۲۰۱.....	۳-۷-۱- درباره‌ی نویسنده.....
۲۰۳.....	۳-۷-۲- خلاصه‌ی داستان.....
۲۰۵.....	۳-۷-۳- زاویه‌دید و راوی.....
۲۱۴.....	۳-۷-۴- شخصیت و شخصیت‌پردازی در شازده‌احتجاب.....
۲۲۹.....	۳-۸-۸- جای خالی سلوچ (نوشته‌ی محمود دولت‌آبادی)
۲۲۹.....	۳-۸-۱- درباره‌ی نویسنده.....
۲۳۱.....	۳-۸-۲- خلاصه‌ی داستان.....
۲۳۳.....	۳-۸-۳- زاویه دید و راوی.....
۲۳۶.....	۳-۸-۴- شخصیت و شخصیت‌پردازی در جای خالی سلوچ.....
۲۶۴.....	۳-۹-۹- گاوخونی (نوشته‌ی جعفر مدرس صادقی)
۲۶۴.....	۳-۹-۱- درباره‌ی نویسنده.....
۲۶۶.....	۳-۹-۲- خلاصه‌ی داستان.....
۲۶۸.....	۳-۹-۳- زاویه‌دید و راوی.....
۲۷۰.....	۳-۹-۴- شخصیت و شخصیت‌پردازی در گاوخونی.....

۳-۱۰-۱- سمفونی مردگان (نوشته‌ی عباس معروفی).....	۲۸۱
۳-۱۰-۱- درباره‌ی نویسنده.....	۲۸۱
۳-۱۰-۲- خلاصه‌ی داستان.....	۲۸۳
۳-۱۰-۳- زاویه دید و راوی.....	۲۸۵
۳-۱۰-۴- شخصیت و شخصیت‌پردازی در سمفونی مردگان.....	۲۹۵
فصل چهارم: بحث و نتیجه‌گیری.....	۳۰۶
فهرست منابع.....	۳۱۴

فهرست نمودارها

صفحه	عنوان
۲۱	نمودار شماره ۱- زاویه دید درونی
۳۸	نمودار شماره ۲- زاویه دید بیرونی
۴۹	نمودار شماره ۳- زاویه دید متغیر
۶۱	نمودار شماره ۴- انواع شخصیت‌های داستانی
۹۴	نمودار شماره ۵- شخصیت‌های بخش اول بوف کور
۹۵	نمودار شماره ۶- شخصیت‌های بخش دوم بوف کور
۱۰۱	نمودار شماره ۷- شخصیت‌های داستان دارالمجانین
۱۱۸	نمودار شماره ۸- شخصیت‌های داستان چشم‌هایش
۱۳۱	نمودار شماره ۹- شخصیت‌های داستان مدیر مدرسه
۱۵۲	نمودار شماره ۱۰- ساختار داستان ملکوت
۱۵۴	نمودار شماره ۱۱- شخصیت‌های داستان ملکوت
۱۷۹	نمودار شماره ۱۲- شخصیت‌های داستان تنگسیر
۲۰۲	نمودار شماره ۱۳- در صدحجم روایت شازده احتجاب به تفکیک زاویه دید
۲۰۹	نمودار شماره ۱۴- شخصیت‌های داستان شازده احتجاب
۲۳۰	نمودار شماره ۱۵- شخصیت‌های داستان جای خالی سلوچ
۲۶۴	نمودار شماره ۱۶- شخصیت‌های داستان گاوخونی
۲۸۱	نمودار شماره ۱۷- پراکندگی ساختار داستان سمفونی مردگان
۲۸۹	نمودار شماره ۱۸- شخصیت‌های داستان سمفونی مردگان

فصل اول

۱- مقدمه و کلیات

۱-۱- بیان مسأله: (طرح موضوع یا مسأله‌ی تحقیق)

داستان در بردارنده‌ی عناصری است که به شکل قاعده درآمده‌اند. اما نیازی به پیروی بی‌چون و چرا از این عناصر نیست و گاهی از این قواعد- مخصوصاً در داستان‌های مدرن- تخطی می‌شود، با این حال در بحث و بررسی داستان، دانستن و توجه به این ویژگی‌ها لازم و بایسته است. این عناصر به هم پیوسته و در ارتباط مستقیم با هم هستند. پی‌رنگ داستان در پیوند با شخصیت‌ها، شخصیت‌ها با زبان داستان، زبان داستان با روایت و خلاصه به گونه‌ای همه‌ی اجزای سازنده‌ی داستان با هم در ارتباطند و تفکیک و جدا کردنشان از هم غیر ممکن است. اما برای واکاوی و بررسی داستان می‌توان هر کدام از این عناصر را در کانون توجه قرار داد و به تحلیل آن پرداخت. در این رساله، از میان عناصر داستانی، دو عنصر زاویه‌دید و راوی و شخصیت که به نظر می‌رسد پیوستگی بیشتری نسبت به دیگر عناصر با هم دارند، تعریف و تحلیل شدند. سپس در ده داستان برجسته‌ی معاصر به صورت عملی و دقیق‌تر و با بررسی موشکافانه تحلیل شده‌اند.

بسیاری از محققان، آثار داستانی ادبیات فارسی را بر اساس مضمون و محتوا دسته‌بندی نموده‌اند، که از آن جمله می‌توان حسن میر عابدینی مؤلف «صد سال داستان نویسی» و علی تسلیمی مؤلف «گزاره‌هایی در ادبیات معاصر ایران» را نام برد. اما این دسته‌بندی‌ها معمولاً جامع

نیستند و بعضی ها نیز ادبیات را بر پایه‌ی مکاتب ادبی هم‌چون رئالیسم و ناتورالیسم و... بررسی می‌کنند. این تقسیم‌ها هر کدام به نوعی تحقیق در زمینه‌ی ادبیات داستانی را آسان‌تر کند. در این پژوهش تلاش شده‌است، سیر تغییر و تحول دو عنصر داستانی شخصیت و شخصیت‌پردازی، راوی و زاویه‌ی دید در رمان‌های برجسته‌ی معاصر بررسی شود و نگارنده در طی پژوهش به هیچ دسته بندی خاصی تکیه نکرده‌است. داستان‌های مورد بررسی در این پژوهش با دو معیار، انتخاب شده‌اند:

۱- تأثیر گذاری این آثار بر جریان داستان نویسی فارسی.

۲- شهرت نویسندگان این آثار (که غالباً این شهرت را مدیون انتشار آن اثر خاص بوده‌اند).

بنابراین دو معیار، رمان‌های منتخب برای بررسی در این رساله عبارتند از:

۱- «بوف کور» اثر صادق هدایت؛ ۲- «دارالمجانین» اثر محمدعلی جمالزاده؛ ۳- «چشم‌هایش» اثر بزرگ علوی؛ ۴- «مدیر مدرسه» اثر جلال آل احمد؛ ۵- «ملکوت» اثر بهرام صادقی؛ ۶- «تنگسیر» اثر صادق چوبک؛ ۷- «شازده احتجاب» اثر هوشنگ گلشیری؛ ۸- «جای خالی سلوچ» اثر محمود دولت‌آبادی؛ ۹- «سمفونی مردگان» اثر عباس معروفی؛ ۱۰- «گاوخونی» اثر جعفر مدرس صادقی.

۱-۲- مروری بر تحقیقات پیشین

در میان کتاب‌هایی که به ادبیات معاصر فارسی اختصاص دارند، کتاب‌هایی با موضوع عناصر داستان، نوشته یا ترجمه شده‌اند که هدفشان تعریف و طبقه‌بندی هر یک از عناصر داستانی بوده است. متأسفانه این کتاب‌ها جدا از محاسن‌شان، دو عیب اساسی دارند: نخست این که مطالبشان بسیار به هم شبیه است و دیگر آن که به بررسی تحلیلی عناصر داستان نپرداخته‌اند و

مثال‌ها و نمونه‌های استفاده شده در آن‌ها به هیچ وجه کافی نیست. از این دست آثار می‌توان به عنوان‌های زیر اشاره کرد:

۱. اخوت، احمد (۱۳۷۱) *دستور زبان داستان*. اصفهان: نشر فردا.
۲. بارگاس یوسا، ماریو (۱۳۸۲). *نامه‌هایی به یک نویسنده‌ی جوان*. ترجمه‌ی رامین مولایی، تهران: مروارید.
۳. براهنی، رضا (۱۳۸۴). *قصه نویسی*. تهران: اشرفی.
۴. بورنوف، رولان (۱۳۷۸). *جهان رمان*. تهران: آگاه.
۵. حائری، علی (۱۳۶۹). *ذهنیت و زاویه دید در نقد و نقد ادبیات داستانی*، تهران: کوبه .
۶. عبداللهیان، حمید (۱۳۸۱). *شخصیت و شخصیت پردازی در داستان معاصر*، تهران: آن.
۷. فورستر، ادوارد (۱۳۵۲). *جنبه‌های رمان*. ترجمه‌ی ابراهیم یونسی، تهران: امیرکبیر.
۸. فولادی، خیام (۱۳۷۷). *عناصر داستان‌های علمی-تخیلی*. تهران: نشر نی.
۹. گلشیری، احمد (۱۳۶۸). *داستان و نقد داستان*. اصفهان: نشر سپاهان.
۱۰. میرصادقی، جمال (۱۳۶۶). *ادبیات داستانی: قصه، داستان کوتاه، رمان*. تهران: شفا.
۱۱. میرصادقی، جمال (۱۳۸۵). *عناصر داستان*. تهران: سخن. چاپ پنجم.
۱۲. میرصادقی، جمال (۱۳۷۷). *واژه نامه‌ی هنر داستان نویسی*. تهران: کتاب مهناز.
۱۳. میرصادقی، میمنت، جمال میرصادقی (۱۳۷۷) *واژه نامه هنر داستان نویسی*، تهران: کتاب مهناز.

۱۴. مندنی پور، شهریار (۱۳۸۴). *ارواح شهرزاد*. تهران: ققنوس. چاپ دوم.
۱۵. مستور، مصطفی (۱۳۸۶). *مبانی داستان کوتاه*. تهران: مرکز. چاپ سوم
۱۶. مقدادی، بهرام (۱۳۷۸). *فرهنگ اطلاعات نقد ادبی: از افلاطون تا عصر حاضر*. تهران: فکر روز.

در طول بررسی داستان‌های منتخب این رساله، این نکته دریافت شد که کارنامه‌ی پژوهشی ادبیات معاصر از وجود کتاب‌هایی که به طور تخصصی به تحلیل و بررسی عناصر داستان در ادبیات معاصر بپردازند، خالی است. هم‌چنین اثر منتشر شده‌ای که به طور مستقل به بررسی موشکافانه‌ی عناصری چون زاویه‌ی دید، راوی و شخصیت، شخصیت‌پردازی در داستان‌های نام‌برده پرداخته

باشد، یافت نشد. البته این نکته قابل ذکر است که برخی از داستان‌های منتخب این رساله پیش از این از منظرهای دیگری بررسی شده‌اند و در بعضی کتاب‌ها به صورت گذرا در لابه‌لای مطالب، اشاره‌ای کوتاه به شخصیت و شیوه‌های شخصیت پردازی و زاویه‌دید یا تعریف و انواع آن‌ها شده است و یا در برخی فرهنگ‌های ادبی گاهی این عناصر تعریف شده‌است. اما مقاله‌ها و کتاب‌هایی که با موضوع اصلی این رساله پیوند بیشتر دارند، به شرح زیر هستند:

الف: کتاب‌ها

۱- *ادبیات داستانی در ایران زمین، احسان یار شاطر و گروهی از نویسندگان (۱۳۸۳)*. ترجمه‌ی:

پیمان متین، گردآورنده ابراهیم یونسی، تهران: انتشارات امیر کبیر. چاپ دوم.

این کتاب، مجموعه‌ی هشت مقاله درباره‌ی نقد و بررسی ادبیات داستانی ایران در دوران معاصر است. در هر یک از این مقالات که در پیوند با هم هستند، به تناسب عنوان، موضوعی خاص انتخاب و مفصل توضیح داده شده است. بخش اول اثر به سبک‌های سنتی داستان‌های ایرانی اختصاص داده شده است. فصل دوم: داستان بلند، فصل سوم: داستان کوتاه، فصل چهارم: داستان کوتاه پس از انقلاب، فصل پنجم: ادبیات داستانی پس از انقلاب در خارج از کشور، فصل ششم: داستان به زبانهای غیر فارسی، فصل هفتم: ادبیات داستانی در افغانستان و در فصل هشتم به ادبیات داستانی در تاجیکستان پرداخته شده است.

۲- *از خشم و هیاهو تا سمفونی مردگان، جواد اسحاقیان (۱۳۸۷)*. تهران: هیلا.

در این کتاب وجوه شباهت دو رمان *سمفونی مردگان* اثر عباس معروفی و *خشم و هیاهو* اثر ویلیام فاکنر بیان شده است. روشن است که بیشترین شباهتی که میان *سمفونی مردگان* و *خشم و هیاهو* قایل شده‌اند شباهت در نوع روایت و انتخاب زاویه‌دیدها است. در این کتاب نیز روایت هر دو اثر بررسی و تحلیل شده است.

۳- *ازل تا ابد (درونکاوی رمان سمفونی مردگان)، الهام یکتا (مهویزانی) (۱۳۸۴)*. تهران: قفنوس.

نویسنده‌ی این کتاب ضمن بررسی دقیق و مفصل داستان *سمفونی مردگان*، در دو فصل از کتاب به تحلیل شخصیت‌ها و روایت و چگونگی آن پرداخته است.

۴- *بررسی تطبیقی خشم و هیاهو و سازده احتجاب، صالح حسینی (۱۳۷۲)*. تهران: نیلوفر.

این کتاب همان گونه که از نامش پیداست دو کتاب شازده احتجاب اثر هوشنگ گلشیری و خشم و هیاهو اثر ویلیام فاکنر را بررسی تطبیقی کرده است. نویسنده سعی کرده این دو اثر را در کنار هم قرار دهد تا وجوه شباهت و اختلافشان آشکارتر شود و در عین حال هر دو داستان را نیز از جنبه‌های مختلف بررسی کرده است. این کتاب از نظر بررسی روایت در شازده احتجاب کتاب ارزشمندی است.

۵- *داستان یک روح، سیروس شمیسا (۱۳۷۶)* تهران: فردوسی، چاپ سوم.

این کتاب از آثار قابل توجهی است که به نقد و تحلیل بوف کور هدایت پرداخته است. در این کتاب به طور مستقیم از زاویه دید و شخصیت سخن نرفته است اما برخی شخصیت‌های داستان از جنبه‌هایی غیر از هنر شخصیت‌پردازی تحلیل شده است. نویسنده ابتدا در مقدمه‌ای مفصل درباره ی ثنویت و یگانگی زن و مرد در آیین‌ها و اساطیر و مذاهب مختلف سخن رانده است، سپس درباره ی مفاهیمی همچون ازدواج جادویی، آیین تانترا، تناسخ و حضور انسان نوعی در همه‌ی زمان‌ها، روان زنانه و روان مردانه، اصل تأنیث، معشوق زن درون مرد، اسطوره‌ی آدم و حوا، مواجهه با روح، مواجهه با خود، سایه و پرسونا... سخن به میان آورده است. سپس ساخت بوف کور با همه‌ی این مفاهیم پیوند داده شده و تأکید گردیده است که در بوف کور نیز ازدواج جادویی صورت گرفته و سخن از انسان نوعی است. شمیسا از رویکردی تازه به بوف کور نگریسته و شخصیت‌های کتاب را به صورت جزء جزء تحلیل کرده است. ولی حکم‌های قطعی این کتاب راه را بر رویکردهای دیگر بسته است. حال آن که این اثر را از رویکردهای گونه‌گون می‌توان بررسی کرد. ناگفته نماند که در این کتاب شمیسا به هیچ وجه از شیوه‌های شخصیت‌پردازی و تکنیک روایت سخنی به میان نیاورده، بلکه بوف کور را از لحاظ تکنیک مضمونی تحلیل کرده است.

۶- *ذهنیت و زاویه‌دید در نقد و ادبیات داستانی، علی حائری (۱۳۶۹)*. تهران: کوبه.

این کتاب شامل خلاصه و نقد چند اثر ایرانی از جمله سووشون، کلیدر، یکلیا و تنهایی او و کتاب آدم‌های غایب و یک اثر غیر ایرانی - «صد سال تنهایی» از گابریل گارسیا مارکز- است. متأسفانه حجم زیادی از این کتاب به خلاصه‌ی داستان‌های مورد بررسی اختصاص یافته است و تنها اشاراتی کوتاه در نقد داستان‌ها و اشاراتی کوتاه‌تر در مورد زاویه‌دید این آثار در این کتاب می‌توان یافت.

۷- *رمان‌های معاصر فارسی، میمنت میرصادقی (ذوالقدر) در چهار جلد (۱۳۷۹)*. تهران: نیلوفر، چاپ اول.

نویسنده در این مجموعه‌ی چهار جلدی تنها به معرفی مختصر داستان‌ها اکتفا کرده است. علاوه بر آن پی‌رنگ هر داستان و زاویه دید را بیان کرده است. بررسی زاویه‌ی دید هر داستان در این کتاب به اندازه‌ی یک سطر است. نویسنده به صورت مفصل و جدی داستان‌ها را بررسی نکرده و فقط فهرستی از داستان‌ها را با خلاصه‌ی آن‌ها به خوانندگان عرضه داشته است.

۸- *روایت داستان (تئوری‌های پایه‌ای داستان‌نویسی) محمود فلکی (۱۳۸۲)*. تهران: بازتاب نگار. از میان کتاب‌هایی که به تعریف انواع زاویه‌دید پرداخته‌اند این کتاب تعاریف امروزی‌تر و کامل‌تری را بیان کرده است. این اثر حجم مفید اما مختصری را به صورت نظری در اختیار خوانندگان می‌گذارد.

۹- *روی جاده‌ی نمناک، (مجموعه مقالات، درباره‌ی صادق هدایت) محمد قاسم‌زاده، (۱۳۸۲)*. تهران: نشر کاروان. چاپ اول.

در این کتاب، مجموعه مقالاتی از رضا براهنی، محمدعلی جمال‌زاده، صادق چوبک، حسن میرعبدینی، بزرگ علوی، محمود عنایت، تقی مدرسی، محمد محمدعلی و ... وجود دارد. مقالات مجموعه، حاوی اظهار نظرهای بسیاری از کسانی است که با هدایت آشنا بوده‌اند و سعی دارد زندگی هدایت و چند و چونی آثار او را بکاود.

مقالات رضا براهنی و حسین میرعبدینی در این مجموعه به زوایای گوناگون آثار هدایت می‌پردازد. بحث‌های مطرح شده در مقالات این مجموعه کلی است و مجموعه فاقد نگاه تخصصی به عناصر داستانی است.

۱۰- *زندگی، عشق و مرگ از دیدگاه صادق هدایت، شاپور جورکش، (۱۳۸۶)*. تهران: نشر آگه در این کتاب ابتدا مرور و نظری بر تحلیل‌ها و برداشت‌های بعضی منتقدان «بوف کور» صورت گرفته است، سپس گوشه‌ای از اندیشه‌های هدایت را در ارتباط با مضمون بوف کور در دیگر آثار هدایت مورد بررسی قرار می‌دهد. نویسنده در این کتاب مدعی است که توانسته است به محتمل‌ترین پیام بوف کور نزدیک شود. نویسنده تلاش کرده است با حفظ نظام نقد، به محتوا

پردازد و به تکنیک‌های داستان‌پردازی چون شیوه‌ی شخصیت‌پردازی و نوع روایت‌گری پرداخته شده است.

۱۱- صد سال داستان نویسی، میر عابدینی، حسن، (۱۳۸۶) تهران: چشمه، چاپ چهارم، دو جلد. این کتاب هم‌چون کتاب «گزاره‌هایی در ادبیات معاصر ایران» به دسته بندی و تحلیل داستان از آغاز تا امروز پرداخته است. نویسندگان کتاب گاهی در حین معرفی آثار داستانی به نقد برخی عناصر داستانی می‌پردازد. هدف صد سال داستان نویسی بررسی شخصیت و زاویه دید در داستان‌های معاصر نبوده است، بلکه گاهی به صورت گذرا در برخی از داستان‌ها به نکاتی اشاره کرده است.

۱۲- گزاره‌هایی در ادبیات معاصر ایران (داستان)، تسلیمی، علی (۱۳۸۳). تهران: اختران. این کتاب به بررسی دوره‌ها و نمونه‌های نثر معاصر و نقد مختصر داستان‌های معاصر از مشروطه تاکنون پرداخته است و در اثنای بحث‌های کتاب نیز اشاراتی به زاویه‌ی دید و به ندرت شخصیت‌پردازی در این آثار شده است.

۱۳- نظریه‌های روایت، والاس مارتین، ترجمه‌ی محمد شهباء، (۱۳۸۲). تهران: انتشارات هرمس در این کتاب نظریه‌های جدید روایت با زبانی ساده و تقریباً فارغ از پیچیدگی توضیح داده می‌شود و البته نویسندگان تنها به روایت‌های داستانی بسنده نمی‌کند و به دیگر شکل‌های روایت هم‌چون زندگی‌نامه، زندگی‌نامه‌ی خودنوشت و تاریخ می‌پردازد.

۱۴- نقد اجتماعی رمان معاصر فارسی (با تأکید بر ده رمان برگزیده)، عسگر عسگری (۱۳۸۷) انتشارات فرزانه، تهران، چاپ اول.

این کتاب ده رمان برگزیده از جمله: چشم‌هایش، جای خالی سلوچ، مدیر مدرسه، تنگسیر، سمفونی مردگان و ... را بررسی کرده است. از این جهت که شخصیت و شخصیت‌پردازی داستان‌ها را نیز در نظر داشته اندکی به این رساله شبیه است اما تفاوت اساسی آن با رساله در نوع دیدگاه کتاب است. کتاب مذکور با رویکرد جامعه‌شناسانه داستان‌ها را بررسی کرده است.

۱۵- نقد تفسیری بوف کور صادق هدایت (گزارش به نسل بی‌سن فردا) نشر مرکز، ۱۳۷۴
این مقاله، در مجموعه مقالات دکتر براهنی - که حاصل اندیشه‌ها و پرسش‌های اساسی او در باب فرهنگ معاصر است - به چاپ رسیده است. نویسنده در مقاله‌ی «بازنویسی بوف کور» بر مسأله‌ی